

skrifva vid en hög pulpet, stående eller halfstående, såsom det t. ex. allmänt sker i Tyskland.

LES RENAISSANCES

Litteraturblad n:o 10, oktober 1855

10 Tasso dog i Rom, dit han blifvit kallad, för att lagerkrönas, utan att få mottaga denna den största hedersbevisning, en skald någonsin vederfarits.

Haren, det Svenska *jösse*, det Finska *pupujussi*; har afseende på Lafontaine's djurfabler.

41 INHEMSK LITTERATUR.

Litteraturblad n:o 1, januari 1856

20 NORDISKA RESOR OCH FORSKNINGAR AF M. A. CASTRÉN. II B. RESEBERÄTTELSE OCH BREF ÅREN 1845-1849. - H:FORS 1855.

Denna skrift eller, hvarför icke, detta arbete är årets stora tilldragelse i den inhemska litteraturen. Castréns verksamhet är den stora tilldragelsen i Finlands vetenskapliga litteratur öfverhufvud; och Finland skall veta tala om synnerlig lycka, i händelse det förunnas denna litteratur att förete något liknande, efter det Castréns efterlemnade arbeten hunnit utgifvas.

30 Sakens natur har dock medfört, att blott en ringa del af dessa arbeten komma att räknas till den inhemska litteraturen. För utgifvandet af Castréns filologiska arbeten saknas i fäderneslandet i främsta rummet tillräcklig insigt; och otvifvelaktigt brister oss äfven en ställning till världslitteraturen, hvarigenom dessa arbeten på Svenska utgifna kunnat komma på sin tillbörliga plats. Om de materiela vilkoren vilja vi icke tala; ty man bör väl hoppas, att om alla andra vilkor kunnat uppfyllas, Finland icke skulle saknat tillgångar, att bekosta utgifvande och tryckning af, hvad Castrén skrifvit. Till det anförda kommer ännu Castréns eget förordnande, hvarigenom han öfverlemnade manuskriptet till sitt förnämsta arbete, Samojediska grammatiken, åt Vetenskapsakademien i S:t Petersburg, och hans ställning till denna Akademi, 40 hvars understöd han för sina resor och forskningar åtnjöt, och åt hvars upplysta vård det derföre varit billigt att anförtro den strängt vetenskapliga delen af hans efterlemnade manuskript.

Vetenskapsakademien i S:t Petersburg är också det enda institut i världen, der män med insigt på det fält, Castrén odlade, finnas samlade. Och om vi såsom Finnar kunnat beklaga, att eget land icke varit i stånd att mottaga arvet, måste det å andra sidan glädja oss, att dettas värde blifvit af nämnda Akademi så väl erkändt, och att densamma med en så synnerlig pietet vårdar sig om vår stora landsmans minne och de rika skatter, han under sin korta lefnadsbana skaffade i dagen. Oförgätlig 50 skall isynnerhet Akademikern D:r Schiefner blifva för hvarje Finne; måtte han i bredd med sin vetenskapliga utmärkelse, hvilken hans förtjenster som utgifvare af Castréns arbeten säkert skola öka, icke ringa anse Castréns arbeten landsmäns högaktning, tacksamhet och tillgifvenhet.

Det är i den mon Castréns arbeten hinna se dagen, som allmänheten

kan lära göra sig en föreställning om det oerhörda mått af möda och flit, som deras frambringande erfordrat, och äfven ana till den andliga förmåga, företagandet och utförandet af ett sådant dagsarbete förutsätter. Castréns arbete var icke en kammarlärd, som samlar sitt material ur de böcker och manuskript, med hvilka han i all önskelig rikedom kan omgifva sig. Såsom naturalhistorikern, hvilken i fremmande verldsdelar inbergar planta efter planta, insekt efter insekt, sten efter sten, så fick Castrén först mödosamt insamla *hvarje ord* till de språk, hvilkas tillvaro, lagar och muntligen fortplantade litteratur han ville göra bekanta. Mången gång hade han till och med svårighet att finna någon individ, som talade det språk, han för tillfället eftersökte; och han jemför skämtande sjelf denna sin jagt efter menniskoindivider med naturalhistorikerns letande efter rara vexter. Samlaren af naturföremål har i vår tid ännu den förmon, att kunna inpassa sitt nya genus eller species i ett färdigt system. Men menskliga andens produkter äro friare än naturens, och de skilda språken låta icke systematisera sig efter ett gifvet schema. Castrén måste sålunda, sedan han fått orden till sitt språk och lärt deras användning i olika ordställningar, efterhand uppleta lagarne för språket, uppställa dess grammatikaliska system. För alla språk finnes mycket gemensamt, likväl icke så mycket, som man gemenligen vore fallen att tro. Så lärer väl mången läsare finna det förunderligt, att i något språk nomina skulle kunna konjugeras, genom tillagda ändelser eller suffixer utmärka skilda tider, och deremot verba deklineras, d. ä. böjas genom tillägg af samma suffixer, som utmärka numerus o. s. v. hos Nomina. Och likväl förekommer allt detta i de Samojediska språken, hvilka utgjorde ett så hufvudsakligt föremål för Castréns forskningar. Till insigt i dessa språk hade nu Castrén ingen annan väg, än att fråga de misstänksama, motvilliga vildar, som tala desamma, att genom förnyade försök få dem att begripa frågan och åter genom att ställa samma frågor till nya individer förvissa sig om, att de blifvit förstådda, rätt besvarade, och svaret rätt uppfattadt. Det är ett arbete, till hvars tråk och möda man kan ana, men om hvilket man knappt kan göra sig en föreställning, på hvad sätt det fortgår, för att hafva kunnat leda till så rika resultat. Och likväl ger denna möda endast materialet. Systemet bygger sedan skarpsinnigheten, den vetenskapliga insigten och erfarenheten.

Vore det nu fråga om endast ett språk, till hvars grammatik materialet sålunda blifvit vunnet. Men redan Samojediska grammatiken omfattar fem hufvuddialekter af detta språk, hvilka man kan antaga stå åtminstone lika långt från hvarandra, som Esthniskan, till en del som Lappskan från Finskan, och de sönderfalla åter i tie af Castrén undersökta, mindre afvikande munarter. Läsarena känna, att sagde arbete under titel M. A. Castréns *Grammatik der Samojedischen Sprachen* blifvit i Petersburgska Vetenskapsakademins uppdrag på Tyska språket utgifvet af D:r Schiefner. Till detta nära 40 ark starka band hör ett annat, *Wörterverzeichnisse aus den Samojedischen Sprachen*, utarbetadt af D:r Schiefner efter Castréns annotationer.

Under Castréns lifstid utkom, som bekant, en *Syrjänsk* och en *Tcheremissisk* grammatik, båda på latinska språket tryckta i Finland, samt *Versuch einer Ostjakischen Sprachlehre nebst kurzem Wörterverzeichnis*, tryckt i S:t Petersburg. Men ännu återstår ett antal grammatiker m. m. outgifna. Den *Burätiska* har man hopp att se bragt i dagen, äfven den genom D:r Schiefners outtröttliga möda och omfattande insigter. Utgifvandet af den *Tatariska* torde komma att af Vetenskapsakademien anförtros åt en orientalist vid detta lands Universitet. Vi

trodde, och kanske mången med oss, att den lärda världen redan skulle ega flera förarbeten för åtminstone dessa språks kännedom. Men så lärer icke vara fallet, utan komma Castréns forskningar äfven på dessa gebit att erbjuda något helt nytt. Så finnes ännu bland Castréns papper utkast till en *Tungusisk* grammatik med ordsamling. Om dess framtida öde känna vi intet. Och fullkomligt obestämdt är, huru det skall gå med samlingarne och förarbetena i den s. k. *Jeniseisk-Ostiakiskan*, hvilket språk, att döma af manuskripternas omfång och deraf, att bland dem redan tvenne bearbetningar af grammatiken förefinnas, synes näst

10 Samojediska språken hafva utgjort det förnämsta föremålet för Castréns forskning. Men ingen annan vetenskapsman än Castrén har någonsin egt någon kännedom om detta språk; ingen eger kunskap i något annat, med detta beslägtadt, ty det står ensamt för sig, utan andra närmare släktskapsförbindelser, än den med *Kotternas* språk, för hvilket likaså en grammatik finnes bland Castréns manuskript. Den, som studerat Mongoliska språket har icke så svårt att arbeta sig in i dess afart Burätiskan; den, som känner något Turkiska, har genom denna kunskap lättadt tillträde till Tatariskan. Men ingen kan nämna

20 något språk, hvars studium kunde bereda en väg till kännedom af Jeniseisk-Ostiakiskan och Kottiskan. Utgifvandet af Castréns hithörande manuskript torde derföre knappt kunna ske förr, än någon, trädande i hans fotspår, söker att på ort och ställe inhemta nödig förkunskap ur folkets mun.

Detta om omfånget af de forskningar, genom hvilka Castrén riktat språkvetenskapen. Ingen af våra värda läsare lärer utan beundran, ja förvåning se alla dessa språk uppräknade såsom föremål för en mans undersökningar, isynnerhet då det tillägges, att Castrén åt deras studium fick egna blott de tie sista åren af sitt korta lif. Men mången torde finnas, som har svårt att inse, hvartill dessa ansträngningar och

30 detta vetande skola gagna menskligheten; och man bör icke mycket undra deröfver. Ty ofta nog kan den vetenskapliga forskaren sjelf icke för sig eller andra göra klart, hvilken frukt det speciela vetande, hvaråt han egnar sitt arbete, skall medföra, utan han måste trösta sig med den allmänna öfvertygelsen, att vetandet öfverhufvud upplyftar menskligheten, och att hvarje ansträngning för dess utvidgande derföre medför sin nytta. Det förhåller sig på samma sätt med de flesta människors lif och bemödanden, att det är svårt att uppgifva, hvartill individens tillvaro gagnat; hans tröst är, att då han redligt arbetat i sitt kall, detta arbete icke kan vara för samhälle och mensklighet förloradt. Vetenskapsmannen har dock framför mängden af människor det medvetande,

40 att hans mål är ett allmänt, att hans arbete icke närmast gäller egen fördel eller ens egen bergning, utan ett föremål, som är hela mensklighetens egendom och varar från slägte till slägte. Och när detta arbete är så storartadt som Castréns, förmår man äfven i någon mon uppskatta dess särskilda betydelse och värde.

För forskaren förete de särskilda språkfamiljernas grammatikaliska former blott en karta öfver språkens närvarande utvecklingsgrad hos jordens skilda folk, utan han läser i dem en historie öfver språkets och menniskoandens utveckling öfverhufvud. Hos det ena folket och

50 folkstammen står språket ännu på en tidigare utvecklingsgrad, hos en annan på en högre; och en tredje stam erbjuder åter i sitt språk förmedlingslänken mellan dessa båda utvecklingsgrader. Släktskapen mellan stammarne och deras språk kan vara skenbart ingen eller högst aflägsen; det är icke derom det närmast är fråga. Frågan gäller de abstrakta språkformerna; och dessas ombildande och utveckling före-

ter, då de jemföras med hvarandra, en jemnt fortgående historie öfver språket, fattadt såsom en mensklighetens allmänna tillhörighet.

Till denna språkets utvecklingshistoria lade Castrén en ny länk, icke den minst intressanta af de hittills kända.

En annan sida af språkforskningen är läran om språkens och folkstammarnes inbördes förvandtskap. Här vittnar icke blott språkformen, utan, för att så säga, äfven innehållet, ordförrådet och ordens betydelse jemförd med ordljudet.

Det är allmänt bekant, att Castrén i detta hänseende var den, som uppletade platsen för Finska folkets och Finska stammens vagga samt hänvisade på dess plats mellan den Kaukasiska och Mongoliska racen. Det var i akt och mening att samla bevis för denna dess ställning, han studerade Burätiskan (ett Mongoliskt språk).

Slutligen falla ännu de muntliga eller skriftliga språkminnesmärkena, traditionerna, till en del inom filologins gebit. Och deras samlande och bevarande lemnar ur en ny synpunkt materialier för menskliga andens utvecklingshistoria. I dem återfinnas folkens religiösa öfvertygelser, deras urälsta seder och bruk, spåren af deras tidigaste samlif och beröringar med andra folkstammar bevarade. Äfven detta fält tillhörde området för Castréns forskningar; och läsaren finner i här anmälda arbete flera hithörande profstycken.

Utom språkforskningen faller beskrifningen på folkens närvarande tillstånd, lefnadssätt och seder. Detta utgör nu ett hufvudsakligt föremål för Castréns bref och reseberättelser. Skild från denna blott beskrifvande del, ethnografin, är sammanställningen af de skilda folkens släktskapsförhållanden, sådane de visa sig i deras språk, traditioner, historiska minnesmärken, fysiska beskaffenhet och äfven lefnadssätt och seder. Resultatet af sina hithörande forskningar har Castrén nedlagt i sina *Ethnologiska Föreläsningar*, hvilkas utgifvande torde snart nog kunna motses, och hvilka komma att öka antalet af de skrifter, Castrén skänkt åt den inhemska litteraturen.

Det mesta af, hvad Castrén i alla dessa hänseenden, rörande dessa folk och många språk inhemat och meddelat, är för den lärda världen helt och hållet nytt. De slutsatser, han i rent filologiskt hänseende ville draga ur sina omfattande studier, har han knappt nog antydt. Men materialierna träda nu efterhand i dagen, och andra skola tvifvelsutan begagna dem, för att utföra, hvad Castrén endast hann påbegynna.

För oss Finnar, för insigten i vårt språk, för vetandet om vårt folks forntid och begripandet af dess närvarande tillstånd, äro frukterna af Castréns arbeten lättare åtkomliga. Isynnerhet är den kunskap om de Samojediska folken, han samlat, en nära nog direkt kunskap om våra älsta förfäders språk, seder och samhällslif.

Ur här ifrågavarande band af resebeskrifningen kan läsaren få någon föreställning om, hvilka ansträngningar insamlandet af detta vetande erfordrat. Och likväl förblir det en hemlighet, när och hur Castrén haft tid att arbeta och icke blott nedskrifva utan äfven ordna och systematisera det genom muntligt meddelande inhemtade vetandet, då redan blotta genomresandet af de ofantligt stora landområden, inom hvilka han rörde sig, och de mödor, dessa resor erfordrade, togo en så stor del af hans tid och krafter i anspråk. Läger man härtill dessa länders oblida klimat och ödslighet samt den resandes svaga helsa och ofta återkommande sjukdomar, så måste hans litterära verksamhet blifva en gåta äfven för dem, som erfarit något af, hvad ihärdig flit förmår. Det lönar sannerligen mödan för hvarje ung man, som egnar sig åt vetenskapens tienst, att taga om också blott en ytlig kännedom af

Castréns arbeten, för att lära inse, hvilket mål människan kan föresätta sig och hinna, samt huru äfven under vårt lands inskränkta förhållanden den mest storartade vetenskapliga verksamhet kan utvecklas, den mest fruktbärande tillika för egen nations kultur och nationalmedvetandets höjande.

Större delen af brefven hafva åren 1845–48 efterhand varit synliga i särskilda tidningar och lästes då med stort intresse, icke blott såsom meddelanden om Castréns företag och öden i det fjerran landet, utan äfven för deras lärorika och underhållande beskaffenhet. Sålunda 10 meddelade lemnade de dock ingen öfversigt af resans fortgång, och sammanhanget måste naturligtvis för de flesta läsare gå förloradt. Under den långa tid, som sedan dess förflutit, torde äfven de spridda skildringarne fallit ur de flestas minne, och då dessa bref nu framtråda samlade och ordnade, läser man i sjelfva verket en helt ny bok, en resebeskrifning, till innehåll och framställning sådan den sällan erbjudes. I den inhemska litteraturen står den ensam. I Europa's reselitteratur skall den intaga en af de främsta platser. En del aftrycktes genast i Tysk öfversättning i Petersburger Vetenskapsakademins Bulletin och öfvergick ur den i flera utländska tidskrifter. För det återstående 20 öfversättande, som redan torde vara verkställt, har man åter att tacka Hr Schiefners omsorg.

Glädjande hade det visserligen varit, om Castrén sjelf hunnit redigera äfven denna viktigare del af sina Reseminnen. Åtskilligt hade då utan tvifvel blifvit uteslutet, åtskilligt tillagdt, och det hela hade säkert fått äfven en mera sammanhängande form, icke såsom nu kommit att utgöra en samling af omvexlande reseberättelser och bref, hvarigenom repetitioner blifvit oundvikliga. Men då ett oblidt öde velat, att redaktionen af detta, såsom af Castréns flesta arbeten, skulle öfverlämnas 30 åt fremmande hand, har Utgifvaren visserligen gjort allt, hvad för formen göras kunde, då han för de perioder af resan, för hvilka officiella reseberättelser till Vetenskaps-Akademien funnos, först aftryckt dessa och derefter de till samma period hörande bref. För andra mellanliggande reseperioder finnas endast de hithörande brefven. Det hela har härigenom erhållit en redig och enkel uppställning. Mycket af brevvens innehåll har naturligtvis blifvit uteslutet såsom af alltför enskild natur. Der äfven mera enskilda meddelanden influtit, finner man lätt, att det skett, för att i dem lemna bidrag till karakteriserande af Castréns tänkesätt och lynne. För läsare i Finland äro dessa ställen säkert hellre för få, än för många.

40 En väl gjord karta upplyser beskrifningen, och tre Ostiakporträtter gifva en bild af de fränder, i hvilkas råa omgifning Castrén förlefde så mången dag af sitt vetenskapen och bildningen helgade lif.

Den tänkande läsaren kan icke afvärja en känsla af beklämdhet vid historien om dessa folk, hvilka dels kvarleva i råhet skenbart utan annat mål än fyllandet af dagens behof, dels redan ifrån ett sådant lif gått i grafven, utan att lemna annat känt spår efter sig, än det i traditionen kvarlevande namnet.

50 På frågan: hvarföre hafva dessa släkten lefvat? får man ur olika synpunkter ett olika svar. Naturalisten kommer från saken med den allmänna satsen, att sådan är naturens ordning, att hon framalstrar varelser i oändlighet, i oräkneliga olika former. Den religiösa ifraren, då han hör, att dessa stammar delvis äro omvända till kristendomen, finner det helt enkelt, att de lefvat och lefva, för att med några individer öka de saligas antal, medan den stora mängden äfven af dem har en

annan bestämmelse. För den mindre radikala åt båda hållen kunde det synas vara nog, att äfven dessa vanlottade njutit af sin tillvaro, icke blott såsom djuren, utan med ett bröst fullt af menskliga känslor. »Detta folk», säger nordpolsfararen M'Clure om Eskimostam, »väckte hos mig föreställningen om menniskan, sådan hon utgått ur Skaparens hand, ren och oskyldig, och ännu ej förderfvad genom beröringen med vår beprisade civilisation».

Dessa och dylika svar kunna tillfredsställa hvar på sitt håll. Men för en allmänt förnuftig uppfattning af frågan gifves blott en väg, den historiska betraktelsens. Hvarje af historien upplyst människas öfvertygelse lärer henne, att individens lif är förfeladt, om han icke skulle kunna verka något godt för medmenniskor; likaså att ett folk, som ingenting förmått uträtta för mensklighetens allmänna förkofran, skulle sakna all förnuftig grund för sin tillvaro. Man kan väl nu knappt säga annat om dessa försvunna Ariner och försvinnande Kotter, hvilka Castrén omtalar, än att de i ödemarken upptrampat de stigar, på hvilka mera civiliserade släkten kunna taga densamma i besittning, och minskat antalet af de vilddjur, hvilka skulle för någon tid fördröjt besittningstagandet. Castrén säger om Ostiakerna, att de numera, sedan jagten och fisket upphört att lifnära dem, äro bragta till en ståndpunkt, der de tvingas till civilisation, för att kunna lefva. Det lif, hvarigenom Ostiakerna hittills förberedt sin egen bildning, hafva andra stammar lefvat, för att bringa arftagarena af sina landamären i samma tvångsmål att mottaga bildningen, och detta förarbete har tillhört deras bestämmelse. Inom hvarje nation har man samma exempel för ögonen i de förgångna släkten, som endast mottagit, hvad naturen producerat, tills deras efterkommande blifvit tvungna att för sin existens tillita alla civilisationens hjälpmedel. Vi hafva oss nära fortgången af detta pionier-arbete, så länge urskogarne i vårt land, kärren och svedjemarkerna gifva en afkastning, hvilken till en del är naturens frivilliga, icke endast genom arbete aftvungna gåfva; och man kan vara säker, att så länge denna rikedom varar, bildningens framskridande hos nationen är jemförelsevis långsammare. Vedhuggaren och kolaren är en annan människa än åkerbrukaren, svedjaren och kärrbrukaren, som ingen boskapsskötsel behöfver, en annan än den rationela jordbrukaren, hvilken odlar hvarje grässtrå.

Dock jemte detta af den intelligenta utvecklingsgraden beroende arbete föregår naturligtvis hos hvarje, äfven den ringaste folkstam ett andligt arbete, hvars frukter från slägte till slägte tillvexa. Det kan väl för en ytlig betraktelse stundom synas, som skulle på sekler intet spår af fortgående andlig utveckling röjas hos någon vild eller det vilda tillståndet nära stående folkstam. Men man kan redan på förhand vara öfvertygad, att en sådan åsigt härrör af bristande iakttagelser; ty ett andligt stillastående skulle strida emot allt, hvad erfarenhet och eftertanke vittnar om menniskoandens natur. Att denna hededomens gryende kultur icke är för den kristna civilisationen förlorad, visar sig bäst af dennas olika inflytande på olika nationer. Man kan t. ex. åberopa, att sedan kristendomens införande i Finland den religiösa fanatismen här aldrig slagit rot, medan man ser dess blodiga spår i Spanien och Frankrike, i England och Tyskland. Dagliga erfarenheten lärer, att den hedniska visheten ännu i mer eller mindre förändrad gestalt fortlefver i folkets öfvertygelse; och huru skulle man kunna mena, att denna gamla lära så likgiltigt fortgått jemte den nya, att den icke skulle öfvat något inflytande på uppfattningen af den senare. Man må söka utrota lemningarne deraf som vidskepelse och med tiden

lyckas deri; men dess inflytande på folkets kristna öfvertygelser skall outplånligt förblifva och i verkningar röja sin tillvaro.

Det förtjenar väl någon eftertanke, att se Castrén göra det omedvetna arbetet af den Samojediska, Ostiakiska o. s. v. folkanden till en del af den, under årtusendens lopp tillkomna Europeiska bildningen. Grammatiken är för sagde stammar en likaså okänd sak som t. ex. Algebran; de anse sitt sätt att tala för något lika naturligt och sjelffallet som syn och hörsel; och likväl blir deras infall att tala så och icke annorlunda ett föremål för de Europeiska lärdes studier, hypoteser och slutsatser, och det inflytande, detta nya förråd af vetande utöfvar på de lärdes systemer, utgår ifrån dem i det allmänna vetandet, i sin mon ombildande detsamma. Man kan nu icke säga, att Samojederna lefvat, för att rikta språkforskningen med en ny grammatik; men hvilken än deras bildnings framtid må blifva, säkert är, att deras språks grammatik, framställd af Castrén, för all tid skall utgöra ett af de mest framstående minnesmärken af deras tillvaro. Ur denna synpunkt visar sig Castréns storartade verksamhet såsom åt menskligheten bevarande en väsentlig del af denna folkande, hvilken som sådan i öfrigt synes bestämd att försvinna och upptagas i en fremmande nationalitet. Detta monument är varaktigare, än Egyptens pyramider, och ojemförligt värderikare för menskligheten, än de.

Detta öde, att med andra nationaliteter sammansmälta, hafva oräkneliga folk delat. Den kultur, de egt, går väl icke derigenom förlorad. Men ju svagare den varit, desto mindre bestämmande måste den i sina verkningar fortleva. Och det är medvetandet att kunna ega en framtid, hvilket ger individerna och folken den rätta kraften att för denna framtid arbeta. Sallustii berömda inledningsord: det är medvetandet om ett förflutet och ett tillkommande, som skiljer menniskan från djuren, hvilka endast lefva i det närvarande – dessa ord kunna tillämpas på folken, så att en historia och den förnuftiga insigten och öfvertygelsen om framtiden skiljer den civiliserade nationen från den vilda folkstammen. Icke ett tomt ord är derföre nationalmedvetandet, utan detta ord innebär ett folks förmåga och vilja att verka något varaktigt och af högre värde för menskligheten.

Hvad Castrén gjort, för att höja det Finska folkets nationalmedvetande, bör icke behöfva utläggas för någon bildad person i Finland. För massan af folket måste hans skrifter, till stor del äfven arten af hans verksamhet förblifva obekant¹. Men redan nu njutes frukten af denna verksamhet för nationen i Finlands mest undagömda delar uti den Finska litteratur, som under senaste decennium upplefvat, och med den uti hvarje ansträngning att höja Finska folkets västånd och bildning. Ty i detta har Castrén sin stora andel. Och det är hemligheten af sådana stora mäns inflytande på nationernas öden, att de förmå lemna den anda, i hvilken de verkat, till arf åt hundrade och tusende.

BESKRIFNING ÖFVER DE I FINLAND FUNNA MINERALIER AF A. NOR-
DENSKIÖLD. H:FORS 1855.

Finland är ett enda stenkummel; och likväl har, förunderligt nog, den vetenskapliga ifvern hittills icke hunnit uträtta storverket, att uppräkn

¹ Och likväl är detta senare icke just nödvändigt. Vi äro öfvertygade, att ett med någon talang på Finska språket skrivet sammandrag af Castréns reseberättelser snart skulle blifva en allmänt läsen folkbok.

och beskrifva de stenarter, af hvilka detta kummel består. Detta är så mycket förunderligare, som till följd af vår bergformations art, hvilken består nästan endast af urberg, äfven den Finska stenverlden är mycket fattig, så att de i närvarande arbete uppräknade mineralier utgöra blott summa *ettundra*. Bland dessa förekomma ännu ett par tjug sällsynta eller högst sällsynta, äfven blott engång i Finland funna, och sådana, om hvilka det är osäkert, huruvida de utgöra en egen art. Man ser, det är icke något oerhördt stort fält.

Den stränga vetenskapen kan visserligen hafva sina skäl att dröja. Landet är icke nog undersökt; kanske kunna ännu ett dussin eller ett par nya mineralier anträffas? För en del mineralier saknas säkra kemiska analyser; för andra är kristallformen icke noga bestämd? Men för den större bildade allmänheten och äfven för den första undervisningen vore detta temligen likgiltigt. Ingen lärer yrka på ett så dött studium, att man borde utantill lära sig kvantiteten af mineralets beståndsdelar, som dessutom mycket variera, och de än mera varierande kristallformerna, då dertill mineralet ofta är högst sällsynt i rena kristaller. En god samling och en beskrifning på de mera praktiska kännetecknen, hårdhet, streck, brott, genomskinlighet, färg, jemte uppgift på fyndort och förekommande, är för ett allmännare studium af inhemska mineralogin det vigtiga; och med säkerhet torde kunna antagas, att äfven denna lärobok kommer att sålunda begagnas. Den kvantitativa sammansättningen och kristallformen kan den hugade dessutom för de flesta mineralier lära känna ur tietal handböcker, monografier och utförligare verk.

Man måste erkänna, att det är lika skamligt att icke kunna skilja kvarzen och feltspaten som att icke urskilja en potentill från en ranunkel. Men mineralogin har alltid fått stå efter. Till och med vårt sällskap för eget lands naturalhistoria har inskränkt sig till Fauna'n och Flora'n, helt och hållet uteslutande den inhemska mineralogin.

Så mycket välkomnare är derföre här anmälda handbok. Den unga Författaren har haft lätt tillgång till den största mineralogiska insigt, i landet finnes, och man torde kunna vara öfvertygad, att hans arbete är så godt och felfritt, det vara kan. En speciel kritik, äfven om det varit möjligt att för vårt blad erhålla en sådan, egnar sig icke för detsamma. En kort historik öfver, hvad som blifvit gjordt för den Finska jordens kännedom, hafva vi sökt förskaffa oss, men icke lyckats deri. Hvar och en känner dock, att denna »Beskrifning» är den första och enda, som finnes, och kan med oss prisa Förf:s förtjenst att hafva gjort, hvad hittills ingen annan ens försökt göra.

Öfver brist på lärobok kan man således numera icke klaga. Att klaga öfver brist på mineralsamlingar för läroverken, finnes icke heller något skäl, då sådane af en nitisk forskare och samlare, Hr Holmberg, blifvit erbjudna ända till det ringa priset af S:r-Rbl 10 för en fullständig samling af Finska mineralier i mindre stuffer, till obetydligt högre pris för samlingar i större exemplar¹. Gymnasier och skolor ega i terminsavgifterna en fond, för hvilken de hafva svårt att finna någon användning. Nåväl! En sådan mineraliesamling och några exemplar af Hr Nordenskiöld's beskrifning skulle säkert föranleda en eller annan lärare, att på någon fristund göra sig sjelf och sina lärjungar ett nöje med att bese samlingen, låta lärjungarne till undersökning plocka

¹ Hr. H. lärar numera erbjudit mineraliesamlingar som gåfva till läroverken. Anbudets mottagande skulle visserligen öfverensstämma med det vanliga sättet att uppmuntra vetenskapliga och litterära sträfvanden.

några stenar på bergen och bestämma de i dem förekommande mineralier, så godt han förmår. Hvar och en känner, huru fallen ungdomen är att anlägga samlingar af sigill, mynt, fogelägg o. s. v. och det skulle behövas ringa väckelse, för att vända dess håg till mineralogiska samlingar. Vetenskapen har på denna dess sysselsättning intet annat att vinna, än att hågen för naturvetenskapliga studier derigenom hos den ena eller andra individen kan väckas. Men för ungdomen skulle den innebära en nyttig förströelse, såsom all naturåskådning och beröring med naturlifvet lugnande passionerna och mildrande sinnelaget; och frukten deraf för dess vetande vore en kunskap, hvilken ehuru ringa nu icke en bland hundra ens af de litterärt bildade eger.

10

När man engång skall komma så långt, att någon geognostisk kunskap om landet kan vinnas, någon kunskap om arten, aflagringen och uträckningen af de berg- och jordarter, granit, gneiss, syenit, kalksten, skiffer, leror m. m., till hvilka mineralierna äro mekaniskt sammanfogade – detta kan icke med någon säkerhet motses. Vi meddelade i årgången 1849 af detta blad en öfversigt af, hvad en utländning, Engelhardt, i dessa ämnen haft att om Finland anföra. De personer, hos hvilka man kan förutsätta sakkännedom, och hvilkas

20

åsigter om Engelhardt vi sedan varit i tillfälle att rådfråga, försäkra oss, att hans uppfattning af förhållandet är origtig. Men hvori det orätta egentligen består, det säges icke, än mindre nedskrifves och offentliggöres det. Det må gerna medgifvas, att undersökningarne öfver Finlands jord ännu äro så bristfälliga, att ingenting fullständigt rörande dess beskaffenhet kan läras. Men något hade dock bort kunna inhemtas, om blott håg funnits. Beklagligen synes den på detta fält hafva helt och hållet saknats.

30

DIKTER AF JAKOB GABRIEL LEISTENIUS. H:FORS 1855.

Dessa dikter utgöra till större delen ett af Förf. gjort urval ur de på sin tid studenterna glädjande små samlingarne Pojken och Ynglingen. Sådane roligheter äro stundens barn, och sångaren får taga den saken kallt, att låta dem med stunden förgås. Någon profbit kan dock med nöje låta se sig bland den redan erkände skaldens samlade dikter. Men vi befara, att de i denna diktsamling nästan blifvit för många. Det må likväl erkännas, att synnerligen det första stycket, »Dionysius», genom naiv fyndighet, raskhet och lätthet urmärker sig i sitt slag, det travesterande.

40

Det nya, för det mesta i allvarsam ton hållna, lider uppenbarligen af den tidigare öfningen. Der saknas sammanhållning, koncentration och udd, hvilket allt i travesteringen och den glada improvisationen är jemförelsevis obehöfligt. Men för den mera allvarliga och konstnärliga lyriska sången erfordras en nätt uppgjord plan, en tanke, på hvilken styckets accenter ligger, och frånvaron af dessa sjelfsvåldiga utvecklingar, som så lätt begrafva densamma. Ingenting är för intrycket af en sådan sång menligare än det långa sökandet efter hufvudtanken, som genom sjelfva detta sökande upplöses och försvinner, förrän den blifvit uttalad. Vi skulle tro att Leistenius genom ett sådant fel har förderfvat

50

mången god intention.

Detta vore så mycket lättare att undvika, som Förf. visar sig hafva språk och versform i sin makt, såsom man bäst finner af de lyckade öfversättningarne, af hvilka serdeles »Lejonridten», efter Freiligrath, är ett verkligen praktfullt stycke. Kanske skulle en flitigare öfning på detta anspråkslösare fält kunna leda honom från det lösligare travesteringsmaneret.

Vi böra icke sluta denna korta anmälan, utan att med skyldigt erkännande fästa uppmärksamheten på den rena, uppåtsträfvande anda, som röjer sig äfven i Förf:s mest sjelfsvåldiga sånger.

10

SMÅ DIKTFÖRSÖK AF CAROLINA RONEBERG. H:FORS 1855.

En mera anspråkslös titel kan icke gerna ges; och när man som Författarinnan sjunger:

Till mina Recensenter:

Jag alltid haft en stor respekt
För herrar recensenter,
Nu lär jag väl af dem bli knäckt,
Fast ringa bland skribenter.

20

Ja, nog lär jag väl få mig snus
Fast ej ur gyllne dosa,
Det lär mig skänkas utan krus
På gammal tidningsprosa.

Men fjerran skild från lifvets vår
Jag snart skall fälla stafven;
Ej mycket gräl mig förestår
Förrän jag hinner grafven.

30

Dock om för mina verser än
J bringen mig till ånger,
Jag ger ett häfte ut igen
Med bara klagosånger.

Hur kunnen J väl höra sen
Den grufveliga låten!
Nej, bättre är på förhand ren
Er stränghet ge på båten.

40

Nej, nej, här på min lefnads stig
Jag sjunger första gången,
I lifvet också blir af mig
Väl detta svanesången.

så är väl hvarje recensent klok nog att tåga, ehuru någon styggare blad den leda skaran kunde tillägga, att hans tystnad kommer af farhåga, att Författarinnan ändock engång kunde ändra beslut.

50

ENON OPETUKSIA LUONNON ASIOISTA. ANTERO WARELIUKSELTA. TOINEN PAINOS. TURUSSA 1855.

Det är i sanning med glad förvåning man finner, huru stark spridningen är af alla Finska folkskrifter af något värde. Äfven närvarande skrift, som för tie år tillbaka utkom i en öfver 3 000 exemplar stark upplaga, åtgick inom kort tid. Tyvärr läser den nya upplagan i fem år fått vänta att se dagsljuset, och sålunda en nyttig läsning, som redan visat sig vara ett verkligt behof, blifvit otillgänglig. Den, som icke känner boken, kan af den Svenska »Hvarföre och Derföre» inhemta 10 dess ungefärliga innehåll. »*Enon Opetukset*» hafva likväl en vida lifligare dialogisk form. En karta öfver planetbanorna och några trädskott i texten tjena till förklaringarnes förtydligande, och önskligt hade varit, att några flera trädskott kunnat bestås. Någongång äro förklaringarne alltför knapphändiga t. o. m. origtiga, såsom t. ex. den öfver orsaken till människokroppens värme.

Ref. erinrar hafva hört personer af den s. k. bildade klassen yttra sitt ogillande deröfver, att Finlands geografi lärdes i en flickskola för arbetande klassens barn, sägande: att jungfrurna komma att blifva 20 lärdare än herrskapet. Böcker, sådana som den här anmälda, äro ännu vida farligare; ty råkar en sådan i en tjenares hand, är det verkligen fara värdt, att både herre och fru med fröknar och mamseller kunna med sitt vetande komma till korta.

JAAKOT, ALKUPERÄINEN JUTELMA J. F. LAGERVALLILTA. TURUSSA 1855¹.

En skrift af några blad, egnad åt minnet af tvenne kyrkoherdar i 30 Pielisjärvi, Jakob Stenius, fader och son. Fadren, känd under binamnet Kärr-Jakob, införde kärrodling i denna trakt af Finland, och då de odlingsbara kärmarkerna togo slut, beredde sonen genom sjöfällningar nya sådane för odlingen, hvaraf han fick binamnet Fors-Jakob. De lefde båda under förflutna seklet, ett par af Finlands minnesvärda och i folkets traditioner ihågkomna män. Det är att beklaga, att Herr Lagervall icke förskaffat sig litet närmare upplysningar om deras verksamhet. Skildringen är eljest liflig.

40 ATLAS ÖFVER ALLA VERLDENS DELAR

o. s. v. öfversedd och för de i Finlands läroverk begagnade historiska och geografiska läroböcker lämpad af T. T. Renvall. Åbo. I. *Globkarta*. II. *Europa*.

För skolorna är denna karta, sådan den visar sig i hittills utgifna tvenne 50 blad, *Globkarta* och *Europa*, vida bättre än den nu allmännast brukliga lilla skolatlas efter Stieler. Formatet är nemligen nära dubbelt större, kartorna i samma mon fullständigare och tydligare. Hvari

¹ Hr K. E. F. Wesander i Raumo, på hvars förlag denna och nästföret nämnda skrift utkommit, har haft artigheten jemte dem tillsända oss trenne småskrifter af J. H. F. Mohn: *Kalifornien i Sverige*, *Utsädes besparing* och *Potäternas närmaste framtid*. Ref. eger verkligen icke tid för sådane skrifers genomläsande och skulle äfven sakna insigt att bedöma deras värde. Vi kunna alltså blott rekommendera dem till intresserade jordbrukares uppmärksamhet och granskning.

tillämpningen till de här i landet begagnade läroböcker består, hafva vi icke kunnat upptäcka, om icke hit skall höra, att vissa mindre hufvudstäders namn i Tyskland och Italien, departementshufvudstädernas i Frankrike o. s. v. på Europas karta äro understrukna. Att ett antal historiska namn på verldskartan måste saknas, är naturligt. För vår del anse vi det äfven olämpligt att öfverlasta en sådan karta med stadnamn, hvarigenom den blott göres otydligare och mindre tjenlig för utmärkande af land och haf, sjöar, floder och berg samt land- och riks-gränser, hvilket här isynnerhet för skolan måste vara hufvudsak. För den politiska geografin och för historiens läsning blir den i alla fall otillräcklig. Afses tidningsläsares behof, såsom för denna kartsamling angifves, är det en annan sak. Men båda ändamålen blir det svårt att väl förena. För det ena kommer kartan att innehålla något för mycket, för det andra sällan tillräckligt. Emellertid erkänna vi gerna, att dessa kartor äro rätt vackra och både för skolan och tidningsläsaren ganska användbara. Man måste vara väl kännare, för att vid en hastig öfverblick utan allt begagnande upptäcka fel, och vi kunna derföre härom intet säga. Tillfälligtvis hafva vi anmärkt, att den s. k. nordvestpassagen här står på samma punkt ungefär som 1840; och på det exemplar vi fått är i koloreringen Tysklands gräns förväxlad med Preussens, hvad angår Posen och egentliga Preussen. Priset 22 kop. pr blad är modereradt och ytterst billigt jemfördt med det för European Kartta 40 kop. En atlas af t. ex. 30 sådane kartor blir dock för skolgossens bruk en dyr artikel.

Af *Lutheruksen Epistola Postilla*, förut i detta blad anmäld, har 3:dje häftet utkommit.

PRAKTISK AFHANDLING OM AFFÄRSLIFVET O. S. V. AF EDVIN T. FREEDLEY. H:FORS 1855. 30

Denna bok, en öfversättning från Engelskan, torde redan vara känd öfver landet, emedan förläggaren, öfvertygad om dess stora värde, sökt sprida densamma så, att ett exemplar deraf icke skulle saknas på något handelskontor. Endast ett litet parti har sålunda återstått för bokhandeln. Vi behöfva icke tillägga, att, ett frikostigt öfversättarehonorarium afräknadt, förlaget skett utan att ens behållning derå beräknats eller kunnat erhållas. Våra läsare hafva i detta blad sett tvenne utdrag ur densamma. Sin tanke om bokens fel och förtjenster har Ref. uttalat i ett förord till öfversättningen. Det är att förutse, att ett stort antal läsare bland affärsmän endast skola uppsnappa de goda råd, de der finna för konsten att köpa och sälja och spara. Misslyckas de det oakadt, blir felet deras eget, ifall de förbisett, att den hufvudsakligaste lärdom, författaren velat gifva dem, är den: att endast bildning, redlighet och ett verksamt deltagande för samhällets allmänna och mensklighetens alla högre intressen göra den rätta affärsmannen och, lagda till den praktiska affärsskickligheten, gifva säker framgång. De få då också skylla sig sjelfa för, hvad de förlora i allmänna aktningen. Ty de kunna vara säkra, att, under det yrkets anseende såsom arbetets ära öfverhufvud stiger, äfven föraktet för den obildade och omoraliska penningelystnaden och penningedrygheten tillvexer. 40 50

SUOMEN MAAN WESIPEDOT. MAALIKUVILLA SELITETYT. TURUSSA 1855.

En pendant till S. M. Metsäpedot synes denna hafva lika bestämmelse, att tjena till läsning för allmogen. Den innefattar en beskrifning på skälhundar och valrossen.

GRAMMATIK DER OSMANISCHEN SPRACHE VON FUAD-EFENDI OCH GÄVDÄT-EFENDI. DEUTSCH BEARBEITET VON H. KELLGREN. H:FORS 1855.

10

Anmälan af denna sällsamma produkt från den inhemska bokpressen kommer just icke på sin rätta plats i ordningen. Men vi ville icke dröja att nämna denna stora kuriositet, som vi först nu fått se.

Fuad-Efendi, numera Fuad-Pascha, är för närvarande Turkiska regeringens utrikes minister, som år 1851, då han jemte den andra Efendi'n på Turkiska språket utgaf sin grammatik, var anställd i ministerium för allmänna undervisningen.

20

Af boken finnes ingen annan öfversättning än den närvarande. Herr Kellgren synes anse, att väl bättre utarbetade Turkiska språkläror på kristliga språk finnas, men att ingen innehåller ett rikare och säkrare material än Fuad-Efendis. Dock våra läsare torde föga bekymra sig om bokens fel och förtjenster. Det kan likväl vara af intresse att veta, att de nuvarande Osmanernas språk består af tre ingredienser, Turkiska, Arabiska och Persiska, hvarföre äfven här de skilda ordslagen betraktas under dessa tre rubriker; d. ä. man har t. ex. ett olika sätt att böja de ord, som tillhöra det ena eller andra af de skilda språken, dock så att de Arabiska och Persiska orden fått mer eller mindre rätta sig efter Turkiskans art.

30

Professor Kellgren synes utom öfversättningen hafva haft ett betydligt arbete i att med latinska bokstäver och efter Tyskt uttal omskrifva alla förekommande fremmande ord, isynnerhet som de Persiska och Arabiska orden naturligtvis hafva sina egna, från Turkiskan skilda ljud och bokstäfver. Afsigtligt säger han i företalet sig hafva inskränkt anmärkningarnes och förklaringarnes antal. Redan korrekturläsningen för en bok som denna måste vara ett arbete, hvarifrån hvar och en gerna med glädje ser sig fritagen.

40

Turkiskan lärer visst tillhöra samma språkstam som Finskan. Men vi kunna sannerligen vara glada öfver, att hafva fått ett mera civiliseradt alfabet för Finska språket, och böra till vidare äfven glädja oss, att icke såsom de Turkiska släktingarne hafva två fremmande språk i vår grammatik.

Upplagan lärer utgöra endast ett par hundra exemplar. Till det yttre är boken en vacker produkt. Vi betvifla icke, att den lärda världen skall finna den vara det äfven till det inre.

J. V. S.

50

42 UTLÄNDSK LITTERATUR.

Litteraturblad n:o 1, januari 1856

Svenska sköna litteraturen har på bortåt halfannat decennium icke mera egt den dragningskraft, hvaraf den tidigare kunde beröma sig. Dess glansperiod började med skalderna kring Gustaf den tredje och